

Η Αρχιτεκτονική του Αγίου Όρους μέσα από το Αρχείο Παύλου Μυλωνά

Η μακροχρόνια σχέση του Παύλου Μυλωνά με το Άγιον Όρος ξεκίνησε το 1954, μετά την επιστροφή του από τις Η.Π.Α., και διατηρήθηκε σφριγηλή και ανήσυχη ως τον θάνατό του, το 2005. Έγραφε στο ίδιο εκείνο σημείωμα του «Ζυγού»: «Φίλοι μου είναι οι μοναχοί, οι μεγαλόσχημοι, οι κελλιώτες και οι ασκητές, φίλοι μου και τα κτίρια τα πελώρια, και τα μικρά δυσεξιχνίαστα ασκηταριά. Φίλοι μου είναι τα δάση, οι πηγές, τα βράχια, τ' ακρογιάλια. Η κάθε πέτρα του κάθε καλντιριμιού [...] με γνωρίζει και με χαιρετάει. «Φίλες ενδελεχείς», η μυστικιστική ατμόσφαιρα του Καθολικού, η τυπολατρεία του Συνοδικού, η προσήνεια της Τράπεζας. «Φίλες ενθουσιώδεις» η Ζωγραφική, η Αρχιτεκτονική, το Χειρόγραφο, γενικά όσες μορφές αντικειμένων και ζωής έπιαναν οι αντένες μου, απ' αυτόν τον Ελληνο-βυζαντινόν, ανατολίτικο-ρωμείο κόσμο που κρατάει ενάντια στον θάνατο και τον χρόνο, ό,τι ιερώτερο και ό,τι ωραιότερο εγέννησε ο Μεσαιωνικός Ελληνισμός».

Τα δύο πρώτα χρόνια τριγυρνούσε μόνος ο Παύλος Μυλωνάς «με σύντροφο τη φωτογραφία», ενώ τον τρίτο χρόνο είχε καταστρώσει «σχέδιο μελέτης» και άρχισε να μετράει με την κορδέλα και να καταγράφει τα πάντα σε μικρά ευτελή σημειωματάρια (ευτυχώς, σώζονται στα Α.Ν.Α.), ενώ παράλληλα ανακάλυψε την αξία των παλιών περιφρονημένων χαρακτηρισμών (18ος-19ος αιώνας) και τα σχέδια του Μπάρσκι (1744), για να φτάσει σύντομα και στα δυσπρόσιτα αρχεία της Σοβιετικής Ένωσης, όπου φυλάσσονταν το υλικό του Ουσπένσκι και του Σεβαστιάνωφ, που πρώτοι αποτύπωσαν, στα μέσα του 19ου αιώνα, την αρχιτεκτονική του Αγίου Όρους με επιστημονικές αξιώσεις.

Μετά άρχισε να έχει βοηθούς στο Όρος και στο γραφείο, «για να σχεδιάζονται και να

ταξινομούνται τα αμέτρητα ντοκουμέντα», επιχείρηση εξαιρετικά δύσκολη και δαπανηρή. «Δυστυχώς για την τσέπη μου και ευτυχώς για την ψυχή μου, είχα ξεκινήσει, χωρίς καλά-καλά να το σκεφθώ, σε μιαν υπεράνθρωπη επιχείρηση, που σ' άλλα μέρη θάταν μέριμνα κρατική», γράφει με μία δόση χιούμορ ποτισμένο με μια στωική διάθεση, μα όχι και δίχως κάποια πίκρα. Μέρος των υπέρογκων εξόδων είχε καλυφθεί μόνο σε δύο περιπτώσεις από το Ίδρυμα Ψύχα και το Ford Foundation.

Τελικά, εργώδης σχέση του Παύλου Μυλωνά με τον τόπο μέστωσε μέσα από τις αναρίθμητες επισκέψεις και αυτοψίες δικές του και ομάδων νέων συνεργατών, πολλοί από τους οποίους είναι σήμερα αναγνωρισμένα μέλη της ελληνικής επιστημονικής και καλλιτεχνικής κοινότητας. Αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία ενός αγιορείτικου αρχείου εντυπωσιακής πληρότητας που υπερβαίνει κατά πολύ την απλή αρχιτεκτονική καταγραφή, καθώς μέσα από το πλούσιο υλικό που συγκεντρώθηκε για πέντε δεκαετίες αναδύεται και μία ανθρωπολογική διάσταση του τόπου.

Όπως φάνηκε ήδη, στα ενδιαφέροντα του Παύλου Μυλωνά συμπεριλαμβάνονταν τα πάντα, κυριολεκτικά και ανεξαιρέτως, και η παρούσα έκθεση φιλοδοξεί να δείξει όψεις αυτής της πολυμέρειας, φέρνοντας στο φως σχεδιαστικό και φωτογραφικό υλικό, στο μεγαλύτερο μέρος του ανέκδοτο

Το πρώτο μέρος της έκθεσης είναι αφιερωμένο στις αρχιτεκτονικές αποτυπώσεις και σημειώσεις του επισκόπου Πορφυρίου Ουσπένσκι και του στρατηγού Πέτρου Σεβαστιάνωφ, υλικό που συγκέντρωσε ο Παύλος Μυλωνάς κατά τις δύσκολες έρευνές του στα αρχεία και τις βιβλιοθήκες της Σοβιετικής Ένωσης, Μόσχας και Πετρούπολης.

Τα μέρη της έκθεσης που αφιερώνονται στο καθαυτό έργο του Παύλου Μυλωνά περιλαμβάνουν δείγματα από όλο το φάσμα της αρχιτεκτονικής εργασίας που αφορά στην

έρευνα και την αποτύπωση του μνημειακού θησαυρού του Αγίου Όρους, από τις προπαρασκευαστικές φάσεις των αποτυπώσεων ως την τελειωμένη μορφή των αρχιτεκτονικών σχεδίων, έτοιμων για δημοσίευση. Έμφαση δίνεται στο ανέκδοτο υλικό (σχεδιαστικό και φωτογραφικό) από τις σκίττες και τα ασκηταριά, που συνιστούν ακόμα και σήμερα την πλέον άγνωστη πλευρά του Αγίου Όρους. Τέλος, ένα τμήμα της έκθεσης είναι αφιερωμένο στις εναέριες φωτογραφίες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν χάρη στην εφευρετικότητα και το μεράκι του Παύλου Μυλωνά, ο οποίος αναδεικνύεται και εδώ σε δεινό μάστορα της φωτογραφικής τέχνης. Πέρα από την ανάδειξη του πλούτου της αγιορείτικης αρχιτεκτονικής και του έργου του Αρχιτέκτονα, που είναι ο αυτονόητος στόχος, πιστεύουμε η έκθεση να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τους φοιτητές του Πολυτεχνείου και τις νέες γενιές αρχιτεκτόνων και πολιτικών μηχανικών, αλλά συγχρόνως θα ενεργοποιήσει και το ενδιαφέρον του μη ειδικού κοινού.

Παύλος Μυλωνάς

Γεννημένος στην Αθήνα το 1915, ο Παύλος Μυλωνάς σπούδασε πολιτικός μηχανικός και αρχιτέκτων στο Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο και πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια της Νέας Υόρκης την περίοδο 1945-1949. Το 1956 εξελέγη τακτικός καθηγητής στην έδρα της Ρυθμολογίας στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, όπου παρέμεινε ως το 1982. Το 1987 τιμήθηκε με το Αριστείον Γραμμάτων και Τεχνών της Ακαδημίας Αθηνών, τακτικό μέλος της οποίας εξελέγη το 1997.

Παράλληλα με την ακαδημαϊκή σταδιοδρομία διατηρούσε ιδιωτικό γραφείο μελετών. Έργα του είναι σημαντικά κτίρια: Στρατιωτική Λέσχη Θεσσαλονίκης, Ξενοδοχείο Mont Parnes, Εθνική Πινακοθήκη, Γερμανική Σχολή Αθηνών,

κ.ά. Την περίοδο 1966-1973 αποκατέστησε την καμένη βόρεια πτέρυγα της Μονής Βατοπεδίου, ενώ το 1976-1984 ήταν υπεύθυνος για την αναστήλωση του ναού της Αναστάσεως και του Παναγίου Τάφου, στην Ιερουσαλήμ.

Στην έρευνα για το Άγιον Όρος ο Παύλος Μυλωνάς αφιέρωσε μεγάλο μέρος της ενέργειάς του, από το 1954, οπότε και άρχισε συστηματικά να μελετά την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική αλλά και την καθημερινή ζωή των μοναχών. Η μνημειώδης έκδοση του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου (2000) με αρχιτεκτονικά σχέδια και φωτογραφική τεκμηρίωση από τις είκοσι μονές του Αγίου Όρους, αμυδρή μόνο ιδέα δίνει του άθλου που πραγματοποίησε ο Παύλος Μυλωνάς στην χερσόνησο του Άθω. Ο κεντρικός κορμός του πολύτιμου αρχείου του σήμερα φυλάσσεται στο Μουσείο Μπενάκη, ενώ το εικαστικό μέρος του αρχείου φυλάσσεται στην Ακαδημία Αθηνών.

Ο δύσκολος Άθως του Παύλου Μυλωνά

Στο τριπλό τεύχος της μνημειώδους τετράγλωσσης έκδοσης του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Βερολίνου με τίτλο «Άτλας του Άθω» (Wasmuth 2000), ο Παύλος Μυλωνάς συγκέντρωσε το απόσταγμα της πολύχρονης αγιορείτικης περιπέτειάς του που ξεκίνησε το 1954 και κράτησε ως το θάνατό του, το 2005. Το πανόραμα της αρχιτεκτονικής των είκοσι μοναστηριών του Αγίου Όρους αποτελεί ένα ανεκτίμητο δώρο, κορυφαίο σημείο αναφοράς πλέον για όλους τους μελλοντικούς ερευνητές. Φυσικά, για όσους γνώρισαν το Όρος τις τελευταίες δεκαετίες του προηγούμενου αιώνα είναι σχεδόν ακατανόητο πώς ο Μυλωνάς με τους συνεργάτες του κατόρθωσαν να φέρουν σε πέρας ένα έργο τέτοιου μεγέθους και τέτοιας ποιότητας, κάτω από συνθήκες που δύσκολα θα μπορούσαν να είναι δυσμενέστερες.

Ξεφυλλίζοντας τα τεύχη του «Άτλαντα», ξεδιπλώνοντας τις πινακίδες με τα αρχιτεκτονικά σχέδια, θαυμάζουμε την τελειότητα της παραγωγής και την ακρίβεια της εκτέλεσης, μας διαφεύγουν όμως το ειδικό βάρος του ταξιδιού και η οσμή της περιπέτειας. Το πείσμα του «ταγμένου», με το οποίο ο Μυλωνάς είχε μπολιάσει τους συνεργάτες του, η ασκητική προσήλωση αυτού του κοσμοπολίτη αστού στην βαθιά κατανόηση της αθωνικής μοναστικής κοινότητας ως φορέα της βυζαντινής μαζί και της λαϊκής παράδοσης, αναγνωρίσιμη όψη κι αυτή του ιδιότυπου ελληνικού (αντι)μοντερνισμού, είναι στοιχεία που δεν διακρίνονται εύκολα στον «Άτλαντα».

Θα χρειαστεί να βυθιστούμε στο ωκεάνιο υλικό του αρχείου του, για να αντιληφθούμε ότι όπως παρατηρεί και καταγράφει την πολυρρυθμία της αρχιτεκτονικής των μεγάλων μοναστηριών ο Μυλωνάς, έτσι, με τον ίδιο σεβασμό αγκαλιάζει την τοπογραφία των αυστηρών ασκητικών περιοχών, με την ίδια χειρουργική ακρίβεια ανατέμνει ακόμα και τα πιο ασήμαντα τεκμήρια της ανθρώπινης παρουσίας στην αγιορείτικη έρημο, εκεί που τον οδηγούν οι καρφωμένες στους φριχτούς γκρεμούς αλυσίδες, τα δύσκολα μονοπάτια, τα ξεδοντιασμένα καλντερίμια.

Και δεν γίνεται να μη μας θυμίσει εδώ ο Παύλος Μυλωνάς τον Δημήτρη Πικιώνη (του οποίου ήταν επιμελητής), που έγραφε το 1935 για την ευλογία που αναβλύζει καθώς τα βήματα του ανθρώπου μετρούν το μοναχικό μονοπάτι και τα τοπία του κόσμου ξετυλίγονται μπρος στα έκθαμβα μάτια του: «Το έρημο τούτο μονοπάτι είναι απείρως ανώτερο από τις λεωφόρους των μεγαλουπόλεων. Γιατί με την κάθε πτυχή του, με τις καμπές του, τις άπειρες εναλλαγές της προοπτικής του χώρου που παρουσιάζει, μας μαθαίνει τη θεία υπόσταση της ατομικότητας της υποταγμένης εις την αρμονία του Όλου». Κι ακόμα εκείνα τα διαχρονικά που έγραφε το 1927 για την λαϊκή τέχνη: «Η εποχή μας είναι τόσο φτωχιά που είναι πρόπον να

σκύψουμε και να μαζέψουμε και τα τελευταία ψιχουλάκια που σ' αυτά πάνω ζει το Σχήμα», όπου «Σχήμα είναι ο κόσμος – νέος στα μάτια του πρωτόπλαστου».

Όψεις του δύσκολου Άθωνα του Παύλου Μυλωνά φέρνει στο φως το τμήμα της έκθεσης το αφιερωμένο στον ίδιο, προχωρώντας πίσω και πέρα από το δημοσιευμένο υλικό του «Άτλαντα του Άθωνος», το οποίο εξάλλου είναι πλέον προσιτό σε κάθε ενδιαφερόμενο. Η πρόθεση των διοργανωτών ήταν διττή: Πρώτον, να δείξουν υλικό από τις πιο άγνωστες και απρόσιτες περιοχές της Αθωνικής χερσονήσου, υλικό που παρότι στις περισσότερες περιπτώσεις έφτασε σε δημοσιεύσιμο στάδιο επεξεργασίας, δεν ευτύχησε εντούτοις να συγκεντρωθεί σε τεύχη ως συνέχεια του «Άτλαντα», όπως ήταν η πρόθεση του Παύλου Μυλωνά. Και δεύτερον, να φέρουν τον επισκέπτη μέσα στο μυαλό και στο εργαστήρι του αρχιτέκτονα και να του δείξουν τα στάδια της παθιασμένης έρευνας και της σχεδίασης που αποτελούν τις εμμανείς προϋποθέσεις για την εμπνευσμένη αποτύπωση ενός μνημείου.

Η αποστολή Σεβαστιάνωφ

Μετά από τέσσερα αναγνωριστικά ταξίδια στο Άγιον Όρος, ο Πέτρος Ιβάνοβιτς Σεβαστιάνωφ, επανήλθε το 1859, συνοδευόμενος από μία οκταμελή ομάδα Ρώσων, Γάλλων, Βουλγάρων και Ελλήνων συνεργατών, με σκοπό τον εντοπισμό και την αποτύπωση χώρων, κτιρίων, τοιχογραφιών, εικόνων, χειρογράφων και άλλων αντικειμένων, στο πλαίσιο μιας ευρείας επιστημονικής έρευνας, αλλά και για τον εμπλουτισμό της προσωπικής του συλλογής ιστορικών και καλλιτεχνικών κειμηλίων. Το έργο της αποστολής συνέδραμαν με τη γνώση και την εμπειρία τους επιφανείς Ρώσοι που βρίσκονταν ήδη στο Άγιον Όρος, όπως ο Πορφύριος Ουσπένσκι, ο οποίος διήγε τότε την περίοδο

της δεύτερης διαμονής του στη χερσόνησο του Άθω, ή ο Ρώσος αρχιμανδρίτης Αντωνίνος Καπούστιν, ο οποίος, όταν κατέφθασε ο Σεβαστιάνωφ, βρισκόταν στην Σκήτη του Αγίου Ανδρέα, γνωστή ως Σεράι.

«Η αποστολή ήρθε στη σκήτη έχοντας σαράντα κιβώτια αποσκευές», σημείωνε εντυπωσιασμένος ο Καπούστιν, συμπληρώνοντας την εικόνα με θαυμαστικά σχόλια για την επάρκεια του εξοπλισμού που αποτελούσε την τελευταία λέξη της τεχνολογίας της εποχής: «Έκαναν σκίτσα, έπαιρναν φωτογραφίες και συνέθεταν τοπογραφικά και αρχιτεκτονικά σχέδια [...] είχαν μαζί τους βιβλία και περιοδικά, στερεοσκόπια, μικροσκόπια, φωτογραφικές μηχανές, ηλεκτρικό τηλέγραφο, χειροκίνητο τυπογραφείο, ύλη λιθογραφίας...»

Από υπόμνημα που παρουσίασε ο Σεβαστιάνωφ στην πριγκίπισσα Μαρία, αδελφή του τσάρου Αλεξάνδρου Β΄, (η αυτοκρατορική οικογένεια ήταν από τους βασικούς χρηματοδότες της αποστολής), η ομάδα απέκτησε 5.471 αντίγραφα και φωτογραφίες, αριθμός στον οποίο δεν συμπεριλαμβάνονταν τα αρχιτεκτονικά σχέδια. Βέβαια, στο υπόμνημα αυτό δεν γίνεται καμία αναφορά σε εικόνες και άλλα αντικείμενα προερχόμενα από το Άγιον Όρος, και τα οποία αποτέλεσαν μέρος της προσωπικής συλλογής του Σεβαστιάνωφ, για να καταλήξουν σήμερα στο Ερμιτάζ και σε άλλα μουσεία της Ρωσίας (κτητορικές εικόνες της Μονής Παντοκράτορος του 14ου αιώνα, βημόθυρα από κελλί των Καρυών του 16ου αιώνα, κλπ.).

Ο Σεβαστιάνωφ, όπως και ο Ουσπένσκι, υπήρξε ένας μανιώδης συλλέκτης, αλλά, σε σύγκριση με εκείνον, αυτός μας δίνει την εντύπωση ότι είχε καλλιιεργήσει περισσότερο το πνεύμα του επιστημονικού ερευνητή, γεγονός που, όσον αφορά τουλάχιστον στα αρχιτεκτονικά θέματα του αρχείου του, γίνεται φανερό όταν αντικρίζουμε τις εξαιρετικής ποιότητας έγχρωμες τομές του Πρωτάτου ή τους καταλόγους με τα σχέδια από τα μαρμάρια

μέλη του βυζαντινού τέμπλου από το καθολικό της Μονής Χιλανδαρίου.

Στην παρούσα έκθεση, η αίθουσα της αποστολής Σεβαστιάνωφ περιλαμβάνει τόσο αρχιτεκτονικά θέματα σχεδιαστικά ολοκληρωμένα όσο και σελίδες από σημειωματάρια εργασίας με σκίτσα και παρατηρήσεις αυτοψιών. Το επιλεγμένο αυτό υλικό παρουσιάζεται οργανωμένο στις ακόλουθες ενότητες: α) σελίδες από τα σημειωματάρια, β) κατόψεις και τομές του καθολικού της Μεγίστης Λαύρας, γ) σχέδια τομών και προοπτικό του ναού του Πρωτάτου στις Καρυές, δ) λεπτομέρειες λιθανάγλυφων από το καθολικό Χιλανδαρίου, ε) εξαρτήματα μονών.

Τα ταξίδια του Ουσπένσκι στο Άγιον Όρος

Καρπός μίας επίσκεψης που ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Πετρούπολης Ισμαήλ Ιβάνοβιτς Σρεζνέφσκι πραγματοποίησε, μετά το 1865, στο σπίτι του Πορφυρίου Ουσπένσκι, υπήρξε ένα δημοσίευμα, στο οποίο ο σλαβολόγος καθηγητής περιέγραφε εντυπωσιασμένος το αρχείο του επισκόπου, του οποίου το περιεχόμενο κατελάμβανε είκοσι χαρτοκιβώτια! Σε ένα άρθρο του, που δημοσιεύτηκε το 1867, ο Σρεζνέβσκι, χαρακτηρίζοντας τον Ουσπένσκι αρχαιολόγο-ιστορικό της Εκκλησίας, αρχαιολόγο-μουσικολόγο και αρχαιολόγο-γεωγράφο, ανέφερε ότι στο μοναδικό αυτό αρχείο είδε σλαβικά, ελληνικά, αρμενικά, συριακά, αραβικά, αιθιοπικά και κοπτικά χειρόγραφα. Πολλά από αυτά ασφαλώς προέρχονταν από το Άγιον Όρος, όπου ο Ουσπένσκι ακολουθώντας την συνήθη πρακτική πολλών συλλεκτών της εποχής και εκμεταλλευόμενος την ένδεια, την άγνοια των μοναχών της εποχής του, είχε αποκτήσει αντί ευτελών ποσών ανεκτίμητα χειρόγραφα, ή είχε αποσπάσει κρυφά φύλλα από κώδικες που δεν μπορούσε να αποκτήσει. Πάντως, σε πολλές περιπτώσεις

στην εποχή μας έφτασαν μόνο τα σπαράγματα του Ουσπένσκι, ενώ οι κώδικες από τους οποίους αυτά προέρχονταν έχουν χαθεί.

Πέρα, όμως, από αυτό το κυνήγι του θησαυρού, που προϋπέθετε το ένστικτο και την μύτη του συλλέκτη, ο Ουσπένσκι διέθετε και το παρατηρητικό μάτι του ερευνητή. Και παρόλο ότι δεν εκλέπτυνε ιδιαίτερα αυτή την πλευρά της προσωπικότητάς του, άφησε πίσω του ένα χρυσορυχείο παρατηρήσεων και πληροφοριών, οι οποίες, συνδυαζόμενες και με άλλες πηγές, αποδεικνύονται πολύτιμες για τον σημερινό επιστήμονα ερευνητή.

Το γεγονός, μάλιστα, ότι η παρουσία του Ουσπένσκι στο Όρος συμπίπτει με μία περίοδο μεγάλης οικοδομικής δραστηριότητας στα περισσότερα μοναστήρια, προσδίδει στις περιγραφές του την αξία μιας αναμφισβήτητα έγκυρης μαρτυρίας επί της αρχιτεκτονικής του τόπου, καθώς συνοδεύεται και από επιμελημένες εικόνες κτιριακών συνόλων και λεπτομερειών, αναδεικνύοντας τον ίδιο σε πραγματικό πιονιέρο της αρχιτεκτονικής καταγραφής του αθωνικού κόσμου.

Πέρα, όμως, από αυτό το κυνήγι του θησαυρού, που προϋπέθετε το ένστικτο και την μύτη του συλλέκτη, ο Ουσπένσκι διέθετε και το παρατηρητικό μάτι του ερευνητή. Και παρόλο ότι δεν εκλέπτυνε ιδιαίτερα αυτή την πλευρά της προσωπικότητάς του, άφησε πίσω του ένα χρυσορυχείο παρατηρήσεων και πληροφοριών, οι οποίες, συνδυαζόμενες και με άλλες πηγές, αποδεικνύονται πολύτιμες για τον σημερινό επιστήμονα ερευνητή. Το γεγονός, μάλιστα, ότι η παρουσία του Ουσπένσκι στο Όρος συμπίπτει με μία περίοδο μεγάλης οικοδομικής δραστηριότητας στα περισσότερα μοναστήρια, προσδίδει στις περιγραφές του την αξία μιας αναμφισβήτητα έγκυρης μαρτυρίας επί της αρχιτεκτονικής του τόπου, καθώς συνοδεύεται και από επιμελημένες εικόνες κτιριακών συνόλων

και λεπτομερειών, αναδεικνύοντας τον ίδιο σε πραγματικό πιονιέρο της αρχιτεκτονικής καταγραφής του αθωνικού κόσμου.

Στην παρούσα έκθεση, η αίθουσα η αφιερωμένη στον επίσκοπο Πορφύριο Ουσπένσκι περιελάμβανε χαρακτηριστικά θέματα από τα δημοσιεύματά του, αλλά και ανέκδοτο υλικό από τις σημειώσεις του, οργανωμένο σε τέσσερις βασικές ενότητες: α) ευρύτερη περιοχή Καρυών & Πρωτάτο, β) όψεις μονών και σκητών, γ) αρχιτεκτονικά σχέδια καθολικών, δ) λεπτομέρειες αρχιτεκτονικών μελών και ειδικά αρχιτεκτονικά θέματα.

Επιμέλεια έκθεσης
Αναστάσιος Ντούρος
Φαίδων Χατζηαντωνίου